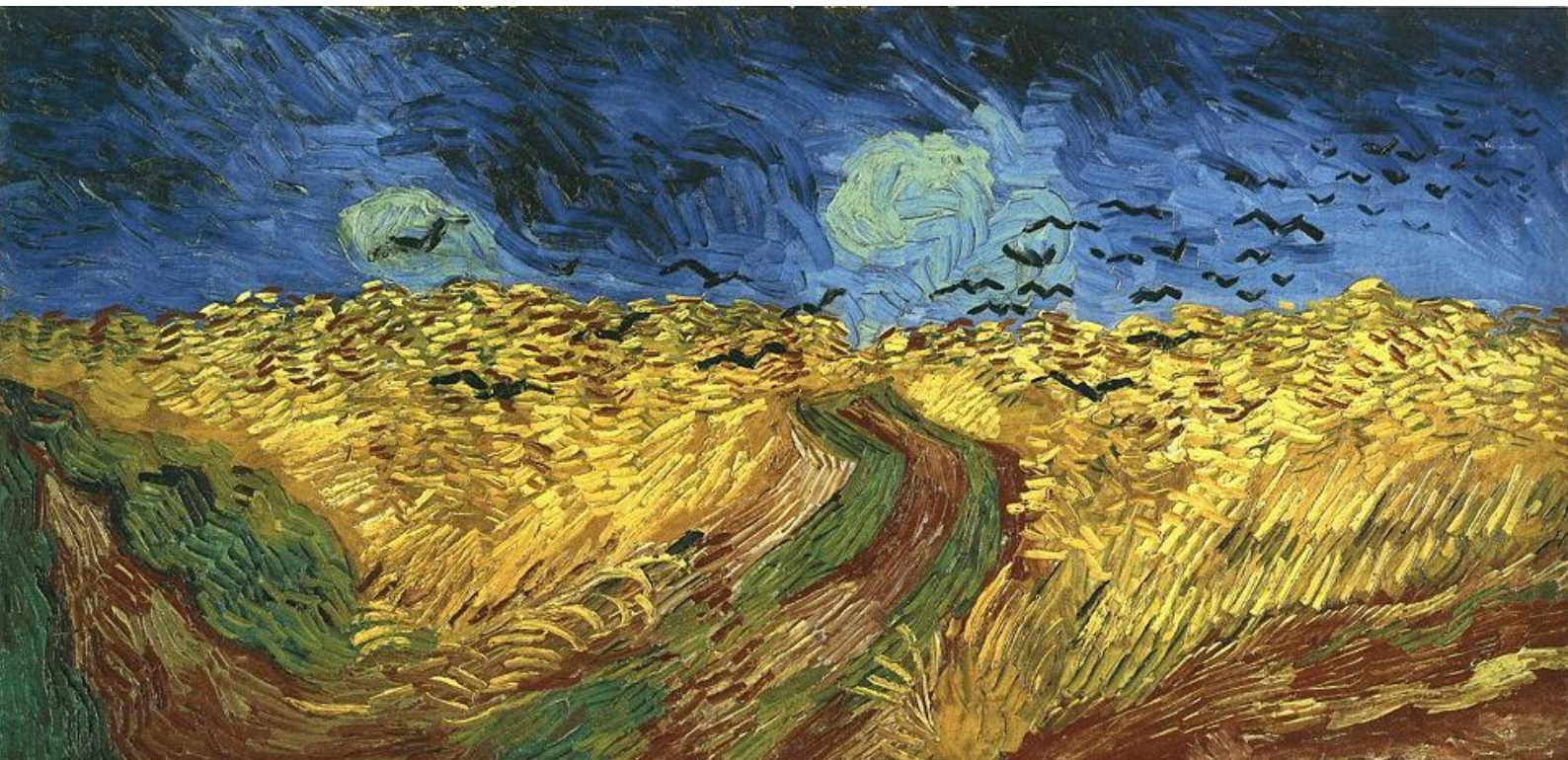

VINCENT VAN GOGH TOEN EN NU

De veranderende beeldvorming over Vincent van Gogh
aan de hand van een analyse van *Lust for Life*
en *Van Gogh; een huis voor Vincent*

Anna Mesman, 3700844
Bachelorscriptie 19 juni 2013
Docente Dr. Sandra Kisters
Onderzoekswerkgroep II beeldende kunst
4947 woorden

Inhoudsopgave

	Blz.
Inleiding	2
I De mythe Vincent van Gogh	4
II Lust for Life	5
II.I Irving Stone – Lust for Life	
II.II Beeldvorming over Van Gogh door de film	
II.II.I <i>Verwachting van de film</i>	
II.II.II <i>De mythe en beeldvorming in de film</i>	
II.II.III <i>Ontvangst van de film</i>	
III Van Gogh; een huis voor Vincent	9
III.I Steven Naifeh en Gregory White Smith – Vincent van Gogh. De biografie	
III.II Beeldvorming over Van Gogh door de serie	
III.II.I <i>Verwachting van de serie</i>	
III.II.II <i>De mythe en beeldvorming in de serie</i>	
III.II.III <i>Ontvangst van de serie</i>	
IV Vergelijking tussen <i>Lust for Life</i> en <i>Van Gogh; een huis voor Vincent</i>	13
IV.I Lust for Life en Vincent van Gogh. De biografie	
IV.II Visuele verschillen en overeenkomsten	
IV.II.I <i>Verschillen</i>	
IV.II.II <i>Overeenkomsten</i>	
Conclusie	16
Afbeeldingen	17
Literatuurlijst	19
Verantwoording afbeeldingen	22
Bijlagen	23

Inleiding

‘Inmiddels is er geen meetlat meer om Vincent van Goghs werk langs te leggen, omdat de kunstenaar zelf de maatstaf is geworden.’¹

De Nederlandse schilder Vincent van Gogh (1853-1890) is wereldberoemd.² Niet alleen de kunstwerken, maar ook zijn leven en briefcorrespondentie, voornamelijk met zijn broer Theo, behoren tot deze roem.³ Geen enkele kunstenaar is te vergelijken met Vincent van Gogh. Het Van Gogh museum trekt van alle musea in Nederland nog altijd de meeste bezoekers, waarvan meer dan tachtig procent buitenlanders.⁴ Van Gogh is een van de meest verfilmde kunstenaars over de hele wereld. Tot 1990 zijn er niet minder dan vijftientig films gemaakt over hem.⁵ Door films en series wordt een beeld gevormd over de kunstenaar. Deze beeldvorming wordt door het grote publiek vaak voor waar aangenomen. Omdat de verandering in de beeldvorming over Van Gogh interesse wekte bij mij, gaat hier dit onderzoek over. Het onderzoek valt onder een onderzoekswerkgroep over biopics (biographical motion pictures: biografische speelfilms). Daarom is de keuze gevallen op de eerste biografische speelfilm over Van Gogh, de Hollywood film *Lust for Life* uit 1956.⁶ Om een verandering vast te stellen wordt deze vergeleken met de Nederlandse televisieserie *Van Gogh; een huis voor Vincent* uit 2013. Dit is het meest recent gemaakte beeldmateriaal over Van Gogh. Doormiddel van bovengenoemde film en de serie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Is er sprake van een veranderende beeldvorming over Vincent van Gogh van *Lust for Life* naar *Van Gogh; een huis voor Vincent*?

Omdat er gekeken wordt naar een beeldvorming die ergens op gebaseerd is of zich tegen afzet, is er gekozen voor een theoretisch kader. Het theoretische kader binnen dit onderzoek is: biografieën en biografische speelfilms als historische bron. Om deze theorie af te bakenen is gekozen voor twee auteurs. Historicus Robert A. Rosenstone en degene die de eerste studie schreef over biografische speelfilms, George F. Custen.⁷ Volgens Custen is een biopic een biografische film die het leven verbeeld van een (overleden) historisch persoon. De reden dat geschreven biografieën verfilmd

¹ Pieter van Os en Sander Pleij, ‘De mythe die te groot was’, *De Groene Amsterdammer* 30 augustus 2003, p. 23.

² Voor een beknopte beschrijving van zijn leven verwijs ik naar de bijlage.

³ Vincent schreef erg veel brieven, vooral de briefcorrespondentie met zijn broer is groot. De brieven zijn gebundeld in 2009 in een zesdelige boekuitgave in drie talen: Vincent van Gogh, onder red. van Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker, *De brieven. De volledige, geïllustreerde en geannoteerde uitgave*, Amsterdam 2009. Daarnaast is er een site met de originele brieven en een vertaling naar het Engels: <http://vangoghletters.org>.

⁴ Bijna anderhalf miljoen bezoekers in 2012. <<http://www.vangoghmuseum.nl/vgm/index.jsp?page=307365&lang=nl>> (12 juni 2013).

⁵ Kees Pinxteren ‘Van Gogh in eighty-seven films and videos’, in: Kōdera Tsukasa (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993, p. 197. Voor een overzichtswerk van beeldmateriaal over van Gogh verwijs ik naar: Frits Brecht en Erna Donkers, *Vincent van Gogh on film and video: a review, 1948-1990*, Amsterdam 1990.

⁶ In 1948 werd de eerste film over Van Gogh gemaakt door Alain Resnais. Dit was een korte film van twintig minuten.

⁷ Van de auteurs wordt de volgende literatuur gebruikt: Robert A. Rosenstone, *Visions of the past. The challenge of Film to Our Idea of History*, Cambridge/London 1995; Robert A. Rosenstone, *History on Film/ Film on History*, Harlow 2006; George F. Custen, *Bio/Pics. How Hollywood Constructed Public History*, New Brunswick/New Jersey 1992.

worden, heeft er mee te maken dat het een aantrekkelijkere vorm is voor het uitleggen van het verleden. Daarnaast is het vaak de enige bron die men raadpleegt over een historisch persoon.⁸ Zoals Rosenstone zegt moeten we accepteren dat er meerdere manieren zijn om naar het verleden kijken. Biografische speelfilms hebben fictie in zich, dat moet men accepteren. Om dat te doen moet men op een andere manier naar geschiedenis kijken, niet vanuit de algemeen erkende geschreven geschiedenis.⁹ Beide opvattingen in gedachte houdend tijdens het lezen van dit onderzoek.

Dit onderzoek richt zich op de keuzes die er in de film en serie gemaakt zijn betreffende de (veranderende) beeldvorming over Van Gogh. In hoofdstuk I wordt uitgelegd dat de beeldvorming over de kunstenaar gebaseerd is op de mythe die er over hem bestaat. Hoofdstuk II en III beginnen beiden met een analyse van de bronnen waarop het beeldmateriaal gebaseerd is. Daarna komt in beide hoofdstukken de beeldvorming door de film dan wel de serie aan bod. In hoofdstuk IV wordt er een vergelijkende analyse gegeven van hoofdstuk II en III. Met dit onderzoek hoop ik aan te tonen dat er dankzij de film en de serie sprake is van een veranderende beeldvorming over Vincent van Gogh.

⁸ Custen 1992 (zie noot 7), pp. 5-6.

⁹ Rosenstone 1995 (zie noot 7), pp. 76-77.

I De mythe Vincent van Gogh

De mythe over Vincent van Gogh ligt ten grondslag aan de beeldvorming over hem. Deze mythe is gevormd door de vele tegenslagen en frustraties die Van Gogh kende in zijn leven. Als predikant was hij niet succesvol, hij was ongelukkig in de liefde, sneed een stuk van zijn oor af en verkocht geen kunst. Daarnaast kon hij sociaal gezien niet aarden in de samenleving en pleegde hij uiteindelijk zelfmoord.

Twintig jaar voor het uitkomen van *Lust for Life* sprak Gertrude Benson in 'Exploding the Van Gogh Myth' (1936) al over de invloed van de mythe op de beeldvorming over Van Gogh. Zoals Benson terecht stelde maakt de mythe een objectieve kijk op zijn kunst hinderlijk.¹⁰ Christine Delhaye, kunst- en cultuursociologe, bevestigde in 'Van Gogh en de nationale canon van de Nederlandse geschiedenis' (2010), dat de mythe een werkelijke waardering in de weg staat en dat het zorgt voor negatieve bijklank over Van Gogh en zijn werk.¹¹

De mythe was een bron van inspiratie voor schrijvers en filmmakers. Kunsthistorica Griselda Pollock (1949-) stelde dat films altijd een belangrijke rol gespeeld hebben in het creëren en behouden van een mythe.¹² Haar artikel over de mythe in *Lust for Life* wordt in II.II.II besproken. *Lust for Life* wordt nog altijd beschouwd als het meest significant voor de mythe.¹³

Veel literatuur gaat over Van Gogh als Christus figuur die een hoger doel dient en daar ook uiteindelijk voor 'geofferd' moet worden. Deze theorie slaat naar mijn mening door als reactie op de mythevorming over Van Gogh. Dit zal daarom in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten worden.

¹⁰ Gertrude R. Benson, 'Exploding the Van Gogh Myth', *The American Magazine of Art* 29 (1936) nr. 1 (januari), p. 7.

¹¹ Christine Delhaye, 'Van Gogh en de nationale canon van de Nederlandse geschiedenis', in: Rachel Esner en Margriet Schavemaker (red.), *Overall Vincent: de (inter) nationale identiteiten van Van Gogh*, Amsterdam 2010, pp. 16-18.

¹² Griselda Pollock, 'Crows, blossoms and lust for death –cinema and the myth of Van Gogh the modern artist', in: Kōdera Tsukasa (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993, p. 219.

¹³ Kōdera Tsukasa (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993, p. 193.

II Lust for Life

De biografische speelfilm *Lust for Life* is geregisseerd door Vincente Minnelli (1903-1986) en gebaseerd op de gelijknamige roman van Amerikaan Irving Stone (1903-1989), geschreven in 1934.¹⁴ Zowel het boek als de film beschrijven het gedramatiseerde leven van Vincent van Gogh. Hierin staan voornamelijk de laatste tien jaar van de kunstenaar centraal. Dit zijn tevens de jaren waarin Van Gogh actief was als schilder.¹⁵

II.I Irving Stone – Lust for Life

Stone begon als schrijver van detectives en ging later over op biografieën.¹⁶ Voor het boek *Lust for Life* baseerde hij zich naast de briefcorrespondentie ook op zijn eigen onderzoek naar Van Gogh.¹⁷ In II.I wordt onderzocht waar de nadruk van het boek op lag, hoe dit terug te koppelen is naar het theoretisch kader en wat de invloed van het boek was op de film.

In het boek ligt vooral de nadruk op het uitgebreid beschrijven van de gedachten en gevoelens van de kunstenaar. De beeldvorming is duidelijk geromantiseerd, zoals door de breed uitgemeten scène waarin hij letterlijk zijn hand in het vuur steekt.¹⁸ Pollock bevestigde dat in de jaren vijftig men in geschrift en beeld voornamelijk met de persoon Van Gogh bezig was, dat in II.II.II uitvoeriger aan bod zal komen.

Kritiek op het boek was dat Stone het niet zo nauw nam met de historische juistheid van zijn roman. Zo was de scène waarin Van Gogh, Paul Cézanne (1839-1906) ontmoette compleet verzonnen.¹⁹ Stone gaf zelf aan dat hij niet direct koos voor historische juistheid en dat de essentie van het verhaal daar ook niet om draaide. Stone maakte gebruik van eigen inventies zoals Rosenstone die beschreef. Inventies kunnen volgens Rosenstone, net als voor films, slecht of goed zijn.²⁰ In dit geval doen de inventies van Stone niet af aan de bedoeling van het verhaal.

Ondanks het geromantiseerde en niet historische juistheid diende het boek wel degelijk als basis voor de film. Zo komt een aantal van de dialogen rechtstreeks uit het boek, bijvoorbeeld wanneer zijn nichtje Kee hem afwijst en 'No, never, never!' schreeuwt.²¹

Zoals Rosenstone aangaf verandert er onvermijdelijk iets wanneer een boek verfilmd wordt.²² Een film heeft meer mogelijkheden, maar is daardoor ook complexer. Er moet onder andere

¹⁴ Stephen Harvey, *Directed by Vincente Minnelli*, New York 1989, p. 221.

¹⁵ Scott Bukatman, 'Brushstrokes in CinemaScope. Minnelli's Action Painting in *Lust for Life*', in: Joe McElhaney (red.), *Vincente Minnelli: the art of entertainment*, Detroit 2009, p. 301.

¹⁶ Naast *Lust for Life* schreef hij over andere grote namen als Michelangelo en Freud. Zijn boek *The Agony and the Ecstasy* over het leven van Michelangelo werd in 1965 verfilmd.

¹⁷ Irving Stone, *Lust for Life*, London 1997¹⁷ (1934), p. 430.

¹⁸ Stone 1997¹⁷ (1934) (zie noot 17), pp. 143-44.

¹⁹ Stone 1997¹⁷ (1934) (zie noot 17), p. 430.

²⁰ Rosenstone 1995 (zie noot 7), p. 74.

²¹ Stone 1997¹⁷ (1934) (zie noot 17), p. 133.

rekening gehouden worden met beeld, geluid en de gesproken taal.²³ Het boek van Stone werd niet letterlijk verfilmd, maar gebruikt als basis, zoals voor de dialogen. Na het uitkomen van de film werd over het boek als bron vrijwel niet gesproken, maar was men meer inhoudelijk met de film bezig.²⁴

II.II Beeldvorming over Van Gogh door de film

II.II.1 Verwachting van de film

De trailer vormde een bepaalde verwachting van de film die helaas weinig te doen had met kunst. De trailer ging vooral in op de ruzies die Van Gogh had met zijn tijdelijke huisgenoot Paul Gauguin (1848-1903) en zijn mislukte liefdesrelaties.²⁵ Het beeld dat de trailer schiep relateerde niet aan wat de producent John Houseman erover zei in een artikel dat hij tijdens de opnames schreef. Volgens Houseman waren onder leiding van kunsthistoricus John Rewald veel nieuwe ontdekkingen gedaan over het leven en werk van Van Gogh.²⁶ De trailer doet niet vermoeden dat deze nieuwe bevindingen op het gebied van kunst zijn gedaan. Houseman sprak verder over een niet gefictionaliseerde en melodramatische film; 'Nothing will be fictionalized or melodramatized. Nothing will be shown that is not based upon fully authenticated material. This is one case in which there is no need for romantic inventions.'²⁷ Houseman gaf met deze opmerking aan dat de film eerlijk en betrouwbaar zou worden, of dit klopt zal verder in dit onderzoek naar voren komen.

Er zijn voor 1956 veel recensies verschenen over de film. Hieruit is op te maken dat er inderdaad een verwachting was van een typische Hollywood film.²⁸ Namelijk, zoals Custen het stelde, een film die het leven van een persoon hervormt zodat de film commercieel succesvol wordt.²⁹ Echter, naast deze verwachting werd ook een andere verwachting geschapen. Mede uit interviews met Kirk Douglas (Vincent van Gogh in de film), Houseman en Minnelli is op te maken dat de drie het onderwerp buitengewoon serieus namen. Ze hadden zich allemaal ingelezen in de literatuur en briefcorrespondentie. Houseman benadrukte in meerdere interviews dat eerlijkheid voorop stond en dat Van Gogh niet alleen als geestelijk zieke man neergezet zou worden, maar ook als revolutionair kunstenaar.³⁰ Minnelli stelde dat de film over de schilder zou gaan en niet alleen over zijn

²² Rosenstone 1995 (zie noot 7), p. 20.

²³ Rosenstone 1995 (zie noot 7), p. 15.

²⁴ Judith Christ, 'Art Films is an 'Art' Film', *Herald Tribune* 16 september 1956; Anoniem, 'Kirk Douglas, treffende Vincent van Gogh', *Maasbode* 28 september 1956; Edith Lindeman, 'Beauty, Accuracy Mark Film About Van Gogh', *Richmond Times* 3 december 1956.

²⁵ Turner Classic Movies <<http://www.tcm.com/mediaroom/video/9874/Lust-for-Life-Original-Trailer-.html>> (20 mei 2013).

²⁶ Voor de film werd kunsthistoricus John Rewald aangesteld om kunsthistorische fouten te voorkomen. Rewald was erkend specialist in het (post)impressionisme en verbonden aan het Museum of Modern Art, New York.

²⁷ John Houseman en John Rewald, *Lust for Life. M-G-M is proud to create the romantic, dramatic life and works of the renowned artist Vincent van Gogh*, (waarschijnlijk uitgegeven door MGM) 1955, pp. 1-2.

²⁸ Anoniem, 'De Amerikaanse film ... en Vincent van Gogh', *Algemeen Handelsblad* 17 september 1955; Ber Hulsing, 'De Van Gogh-film', *De Waarheid van Zaterdag* 27 september 1955.

²⁹ Custen 1992 (zie noot 7), p. 7.

³⁰ Anoniem, 'Van Gogh-film', *De Tijd; godsdienstig-staatkundig dagblad* 8 september 1955; Hulsing 1955 (zie noot 28).

interessante, turbulente leven.³¹ De drie belangrijkste personen rondom de film waren zich zodoende bewust van wat Hollywood kon doen met een film en wilde laten zien dat er oprecht nagedacht was over *Lust for Life*. Of de verwachtingen van *Lust for Life* waargemaakt zijn wordt in II.II.III besproken.

II.II.II De mythe en beeldvorming in de film

In hoofdstuk I is de mythe Vincent van Gogh besproken. In dit deel wordt besproken hoe dat in de film naar voren komt en wat de mythe doet met de beeldvorming over de kunstenaar. Hierbij is voornamelijk gebruik gemaakt van het artikel 'Crows, blossoms and lust for death –cinema and the myth of Van Gogh the modern artist' (1993) van Pollock.

Na analyse van het beeldmateriaal wordt duidelijk dat de mythe veel invloed heeft op de beeldvorming over Van Gogh. Zoals Pollock stelt in haar artikel liggen bepaalde beelden zo vast in onze culturele verbeelding dat de mythe een eigen realiteit creëert.³² De film gebruikte de bestaande mythe en latere films baseerde zich volledig op de Van Gogh zoals Douglas hem speelde.

De beeldvorming over Van Gogh in de film was typerend voor de jaren vijftig. In de jaren vijftig was men meer bezig met de persoon Van Gogh en voornamelijk zijn dood. Zijn zelfmoord staat als conclusie van het verhaal, waar in de film duidelijk naar toe gewerkt wordt.³³ *Lust for Life* impliceerde dan ook dat *Kraaien in het korenveld* uit 1890 (afb. 1), het laatste schilderij is waar van Gogh aan werkte. Volgens Pollock wordt dit schilderij verkeerd geassocieerd met zijn zelfmoord en is het een van de typerende symbolen van de mythe. Critici en kunsthistorici hebben dit lang voor waar aangenomen. Hollywood was dus niet degene die dit verzon.³⁴

Ondanks dat de nadruk op Vincents leven lag, heeft de regisseur zijn best gedaan Van Gogh ook als revolutionair kunstenaar neer te zetten. In de film heeft Van Gogh regelmatig heftige discussies over kunst met Gauguin. Volgens Gauguin ging schilderen over kleur, oppervlak en platheid en niet de emotie waarmee Van Gogh schilderde.³⁵ De manier van schilderen stond Gauguin ook niet aan. Gauguin: 'You paint to fast!' Van Gogh: 'You look to fast!'.³⁶

Na analyse van de film werd bevestigd dat het leven van de kunstenaar in de jaren vijftig belangrijker was dan de kunst. Toch kwamen ook de kunstwerken op een positieve manier in beeld. Of er daadwerkelijk een verandering in beeldvorming plaatsvond zal verderop in het onderzoek naar voren komen.

³¹ Anoniem, 'Van Gogh-'expeditie' is in Hollywood terug', *Nieuwsblad van het Zuiden* 26 oktober 1955.

³² Pollock 1993 (zie noot 12), p. 217.

³³ Pollock 1993 (zie noot 12), pp. 219-220.

³⁴ Pollock 1993 (zie noot 12), p. 222.

³⁵ Pollock 1993 (zie noot 12), pp. 227-228.

³⁶ Vincente Minnelli, *Lust for Life*, videoproductie, United States of America (Metro-Goldwyn-Mayer) 1956, 1:19:54.

II.II.III *Ontvangst van de film*

Zoals schrijver Stephen Harvey vermeldde in *Directed by Vincente Minnelli* (1989), blijven films nagespeelde scènes met verzonden dialogen. Hij noemde *Lust for Life* na bestudering juist natuurgetrouw.³⁷ Hier sluit het citaat van Houseman over een niet gefictionaliseerde en melodramatische film op aan. In dat opzicht had Houseman gelijk en was de film inderdaad eerlijk en betrouwbaar. De sceptische houding vooraf over een Hollywood film over Van Gogh, veranderde in waardering achteraf. Dit gold ook voor het publiek en de media. Na bestudering van talloze recensies kan gesteld worden dat velen terugkwamen op hun woorden.

Voornamelijk de kleurrijke schilderijen die in de film getoond zijn, weliswaar fotokopieën, werden gezien als onderbouwing van het verhaal.³⁸ Naast de kleuren werd ook de overgang geprezen van Van Goghs vroege houtskooltekeningen naar zijn olieverfschilderijen.³⁹ Diegene die niet de wereld over konden vliegen om zijn kunst te bekijken, konden op deze manier toch zijn schilderijen zien.⁴⁰ De film werd daardoor een belangrijke vertoning voor het grote publiek.

Het turbulente leven is een ander, veel bediscussieerd, onderdeel van de film en daarvoor hoefde Van Gogh geen schilder te zijn om dat interessant te maken voor het publiek.⁴¹ De gelijkenis van Douglas met Van Gogh is voor iedere leek frappant (afb. 2). Kritiek was dat de gekwelde Van Gogh te veel te zien is en niet het schilderend genie.⁴² Hoewel naar mijn inziens de combinatie van zijn turbulente leven en zijn kunstwerken het genie uiteindelijk wel getoond wordt, ligt de gekwelde kunstenaar er al snel dik bovenop.

Naast de hier gebruikte krantenartikelen zijn er nog talloze andere artikelen. Over het algemeen werd *Lust for Life* beschouwd als een degelijke biografische speelfilm over het leven en werk van Vincent van Gogh. De discussie over de historische juistheid en Douglas als gekwelde kunstenaar bleef, maar daar kan dan ook een kanttekening bijgeplaatst worden. Uit het volgende hoofdstuk zal blijken dat de beeldvorming van de schilder in *Lust for Life* nog altijd actueel is.

³⁷ Harvey 1989 (zie noot 14), p. 244.

³⁸ Harvey 1989 (zie noot 14), p. 223.

³⁹ Edith Lindeman, 'Artist Praises Realism Shown in 'Lust for Life'', *Richmond Times* 30 november 1956; Anoniem 1956 (zie noot 24).

⁴⁰ Anoniem, 'Het leven van Vincent van Gogh', *Belang van Limburg* 15 februari 1957.

⁴¹ Lindeman 1956 (zie noot 39).

⁴² C. J. Wisse, 'Van Gogh: vrij redelijk, zij het vereenvoudigd beeld', *Het Vrije Volk* 9 februari 1957.

III Van Gogh; een huis voor Vincent

Hoofdstuk III over de televisieserie *Van Gogh; een huis voor Vincent* heeft dezelfde opzet als het vorige hoofdstuk. De vierdelige serie is geregisseerd door Pim van Hove met Barry Atsma als Vincent van Gogh en Jeroen Krabbé als Vincent Willem van Gogh (1890-1978). In de serie lopen twee verhalen door elkaar heen. Dat van Vincent in de negentiende eeuw en van zijn neef Vincent Willem in de twintigste eeuw. De serie is gebaseerd op *Vincent van Gogh. De biografie* van de Amerikanen Steven Naifeh en Gregory White Smith.

III.I Steven Naifeh en Gregory White Smith – Vincent van Gogh. De biografie

Naifeh en White Smith publiceerden na tien jaar onderzoek in 2011 de duizend pagina's tellende biografie over Van Gogh.⁴³ Hier wordt onderzocht waar de nadruk van het boek op lag, hoe dit terug te koppelen is naar het theoretisch kader en wat de invloed van het boek was op de serie, gelijkend aan II.I.

Naifeh en Smith wilden met hun tien jaar durende onderzoek een compleet beeld geven van het leven en oeuvre van Van Gogh. Het notenapparaat was zelfs te groot om op te nemen in het boek en is daarom online te bekijken.⁴⁴ Het boek leidt de lezers langs vrijwel alle gebeurtenissen, personen en plaatsen in Van Goghs leven. Het boek, wat ook in allerlei recensies wordt benadrukt, geeft een nieuw beeld van zijn leven en karakter.⁴⁵ Vooral in zijn vroege jaren komt naar voren hoe Vincent leefde en dat hij een somber en vooral lastig kind was.⁴⁶

De kritiek op het boek had betrekking op de dood van Van Gogh. Volgens de twee schrijvers was het geen zelfmoord, maar werd hij neergeschoten door een zekere René Secrétan. Een destijds zestienjarige jongen die de schilder regelmatig pestte. Naifeh en White Smith hebben door een bekentenis van Secrétan, toen tweeëntachtig, in een brief het schijnbare bewijs dat hij het was. De scholier zou in de brief hebben gezegd dat hij Van Gogh vaak treiterde en dat hij op de bewuste dag een pistool bij zich had. Volgens de schrijvers is er een confrontatie gekomen en zou er geschoten zijn. De buikwond zou er op wijzen dat iemand anders dan Vincent het gedaan had.⁴⁷ De huidige conservator schilderijen van het Van Gogh museum, Leo Jansen, vindt dat de speculaties van Naifeh

⁴³ De auteurs schreven verschillende boeken over kunst, waaronder *Jackson Pollock. An American Saga*.

⁴⁴ De noten zijn online te raadplegen op www.vangoghbiography.com.

⁴⁵ Rutger Pontzen, 'Biografie: Vincent van Gogh was onuitstaanbaar, driftig, onbeschoft, schaamteloos, haatdragend en laks', *de Volkskrant* 28 oktober 2011; Anoniem, 'Vincent vertelt', *de Telegraaf* 12 november 2011; Wilfred Takken, 'Wel een dwingeland, geen gekke henkie', *NRC Handelsblad* 2 maart 2013.

⁴⁶ Steven Naifeh en Gregory White Smith, (vertaald uit het Engels door Mario Molegraaf), *Vincent van Gogh. De biografie*, Amsterdam 2011, pp. 62-66.

⁴⁷ Naifeh en White Smith 2011 (zie noot 46), pp. 983-989.

en White Smith over de zelfmoord ongegrond zijn.⁴⁸ Jansen benadrukte het respect voor de biografie, maar de moord is en blijft een interpretatie van de schrijvers.⁴⁹

De serie maakte gebruik van de nieuwe inzichten die in het boek naar voren komen en neemt de visie van het boek grotendeels over. Het boek zet zich, net als de serie, af tegen *Lust for Life*. Voor een filmmaker zijn de nieuwe bevindingen van Naifeh en White Smith natuurlijk razend interessant. In hoeverre dit terugkomt in de serie wordt in III.II.II duidelijk.

De serie volgt de biografie van Naifeh en White Smith naar mijn idee nauwkeuriger dan dat *Lust for Life* met de roman van Stone deed. Minnelli koos ervoor om de dialogen te gebruiken uit de roman, terwijl de serie meer de intentie van het boek volgt. In het bijzonder de interpretatie van de vermeende moord komt terug in de serie. Volgens Rosenstone kan dit, omdat het te verklaren is als inventie van iets dat gebeurd kan zijn en het niet per direct afgewezen kan worden als niet waar.⁵⁰

III.II Beeldvorming over Van Gogh door de serie

III.II.I Verwachting van de serie

Johan van Gogh (zoon van Vincent Willem) had commentaar op het script.⁵¹ Hij was het er niet mee eens dat in de serie naar voren komt dat Vincent Willem de collectie van de hand wilde doen. Vincent Willem beschouwde zijn oom Vincent als de schuldige voor de relatieproblemen tussen zijn ouders, Theo en Johanna. Volgens Johan wilde zijn vader de collectie juist bij elkaar houden.⁵² Krabbé geeft toe dat de tweede verhaallijn van Vincent Willem gedramatiseerd is. Hij begrijpt de ophef, maar hoopt dat Johan van Gogh het anders beschouwt na het zien van de serie.⁵³

Volgens hoofdrolspeler Atsma was Van Gogh niet zo krankzinnig als dat Douglas hem in 1956 speelde.⁵⁴ Van de serie kan verwacht worden dat Vincent rustiger is dan in *Lust for Life*. Naast de gemoedstoestand kunnen we ook verwachten, zoals eerder aangegeven, dat het einde anders gaat worden dan in *Lust for Life*.

III.II.II De mythe en beeldvorming in de serie

De serie had, net als *Lust for Life*, te maken met de mythe. Wilfred Takken, recensent bij het NRC handelsblad, stelde dat geen enkele regisseur of schrijver aan de mythe ontkomt.⁵⁵ De mythe is in de serie ook niet verdwenen, maar het bekende stereotype beeld van de onbegrepen kunstenaar is wel

⁴⁸ Victor de Kok, 'Vincent van Gogh vermoord' Amerikaans schrijversduo trekt lezing van zelfmoord na 10 jaar onderzoek in twijfel', *de Volkskrant* 18 oktober 2011.

⁴⁹ Uitzending De Wereld Draait Door, 17 oktober 2011.

⁵⁰ Rosenstone 1995 (zie noot 7), p. 74.

⁵¹ Johan van Gogh is tevens de vader van de vermoorde regisseur Theo van Gogh.

⁵² Gudo Tienhooven, 'Van Goghserie beledigt familie', *Het Parool* 11 september 2012.

⁵³ Stefan Raatgever, 'Als ik me aan iemand erger, ben ik geneigd die persoon te laven vallen. Dat is een zwakke eigenschap van me', *Algemeen Dagblad* 9 maart 2013.

⁵⁴ Takken 2013 (zie noot 45).

⁵⁵ Takken 2013 (zie noot 45).

veranderd. Zo speelt Atsma inderdaad rustiger dan Douglas dat in 1956 deed. Hij had nog steeds zijn krankzinnige momenten, maar kon ook liefdevol zijn. Zoals het moment wanneer hij, lichtelijk onhandig, met zijn neefje speelde.

Men is natuurlijk nieuwsgierig naar het einde met betrekking tot het boek. Van Hoeve koos ervoor het in het midden te laten, zelfmoord of geen zelfmoord. In de serie zie je dat Vincent er zelf voor kiest om de kogel niet te laten verwijderen, waardoor hij zeker zal sterven. Dus toch zelfmoord, ook al zou Secrétan geschoten hebben?

In de serie komt veel kunst naar voren en zie je Van Gogh vooral veel zelf aan het werk. Mede door de tweede verhaallijn van Vincent Willem komt er nog meer kunst naar voren. De tweede verhaallijn laat de werken wel meer als collectie zien. Minder in de serie is dat de (fictieve) kleindochter van Vincent Willem met de doeken door het huis loopt en het overduidelijk wordt dat het fotoreproducties zijn, (afb. 3).

De tweede verhaallijn maakt de serie extra spannend voor het publiek. Volgens Custen is het typisch dat er een niet-beroemd persoon in speelt. Televisie biopics, in dit geval serie, richten zich volgens hem meer op de alledaagse beroemdheid die ergens slachtoffer van wordt. Vincent Willem ziet het als een last om erfgenaam te zijn en wil de collectie van de hand doen.⁵⁶

Uiteindelijk laat de serie wel een goede afloop zien. Vincent Willem komt tot inkeer en besluit de collectie bij elkaar te houden. In de slotscène is te zien dat in 1973 Vincent Willem in het Van Gogh museum staat, wachtend op koningin Juliana. In de serie lijkt het hierdoor dat Vincent Willem toen de collectie samenbracht. In werkelijkheid verkocht hij de collectie al in 1962 aan de staat.⁵⁷

III.II.III Ontvangst van de serie

Omdat de laatste aflevering van de serie pas 1 april van dit jaar op televisie te zien was, is er over de serie nog niet veel geschreven. Hier en daar verschijnen er op filmsites wel recensies over de serie, meestal positief. De negatieve recensies gaan vooral over de tweede verhaallijn van Vincent Willem. Vincent Willem was ingenieur en in de eerste twee afleveringen gaat het regelmatig over zijn ideeën ten aanzien van de hogesnelheidslijn. Het gepraat over de hogesnelheidslijn is inderdaad wat veel, vooral voor een serie die om een kunstenaar draait.

Regisseur van Hoeve is zelf tevreden over de serie, maar vindt vooral de rol van de kleindochter van Vincent Willem niet goed gelukt.⁵⁸ Dat de serie in ieder geval positief ontvangen is

⁵⁶ Custen 1992 (zie noot 7), p. 225.

⁵⁷ In de bijlage is in het kort de geschiedenis van het Van Gogh museum bijgevoegd.

⁵⁸ Gastcollege Pim van Hoeve, 4 juni 2013.

blijkt ook uit het feit dat van de serie een film gemaakt wordt om internationaal op de markt te brengen. De EO wil de film onder de naam *The Van Gogh Legacy* gaan verkopen.⁵⁹

De ophef van Johan van Gogh is te begrijpen, want ondanks dat vooraf aan elke aflevering een stuk tekst staat over de fictie van het verhaal (afb. 4), vormt het publiek wel degelijk een onjuist beeld van Vincent Willem. Zo is in de serie niet alleen de beeldvorming over Vincent van Gogh belangrijk, maar ook de beeldvorming over zijn neef Vincent Willem van Gogh.

⁵⁹ Anoniem, 'Van Goghserie gaat als film naar buitenland', *de Volkskrant* 20 mei 2013. De film wordt op het komende filmfestival in Cannes getoond.

IV Vergelijking tussen *Lust for Life* en *Van Gogh; een huis voor Vincent*

In dit hoofdstuk wordt een vergelijking getrokken tussen de film en de serie met betrekking tot de beeldvorming over Van Gogh. Is er werkelijk sprake van een verandering en zo ja, hoe is dit terug te zien in het beeldmateriaal. Eerst worden de beide Amerikaanse bronnen vergeleken en daarna de visuele verschillen en overeenkomsten in de film en serie.

IV.I *Lust for Life* en Vincent van Gogh. De biografie

De film en de serie zijn beiden gebaseerd op boeken van Amerikaanse schrijvers. Kunsthistoricus Rewald schreef tijdens de opnames van de film dat geen enkele kunstenaar de Amerikanen zo boeide als Van Gogh. Volgens Rewald heeft de roman van Stone zeker bijgedragen aan de interesse voor de kunstenaar. De kunsthistoricus gaf zelf aan dat het lastig is om precies te zeggen wat de factoren waren die bijdroegen aan de enorme populariteit van Vincent van Gogh in Amerika. Volgens Rewald is de mythe niet de enige oorzaak van zijn populariteit. Van Goghs schilderijen hebben een impact op iedereen. De schilderijen zijn wat betreft de compositie vaak eenvoudig, maar allemaal hebben ze iets wat mensen trekt. Dit iets is de expressie die Van Gogh als geen ander in zijn kunstwerken kon leggen.⁶⁰

Het grote verschil tussen beide bronnen, is dat aan het boek van Naifeh en White Smith tien jaar onderzoek vooraf ging. In dit opzicht is het boek van de twee schrijvers niet te vergelijken met de roman van Stone. De schrijvers hebben aan het Van Gogh museum als kenniscentrum erg veel te danken.⁶¹ In 1934 was dit onderzoek, en überhaupt de hulp van het museum, niet mogelijk geweest.⁶² De serie baseerde zich dus op een (kunst)historische bron, de film op een roman.

IV.II Visuele verschillen en overeenkomsten

Volgens Van Hoeve kan elke twintig jaar over Van Gogh een film gemaakt worden met een andere insteek en andere acteurs. Hoogleraar moderne kunst Evert van Uitert stelde dat de combinatie van Van Goghs schilderijen en de brieven kan worden vastgelegd in geschrift, maar vooral ervaren moet worden. Het verbaasde hem ook niet dat Van Gogh zo interessant is voor film- en televisiemakers.⁶³ *Lust for Life* is een belangrijk beginpunt in de filmgeschiedenis over Van Gogh die nog vaak aangehaald wordt door verschillende schrijvers en regisseurs.⁶⁴

⁶⁰ Houseman en Rewald 1955 (zie noot 27), p. 4.

⁶¹ Naifeh en White Smith 2011 (zie noot 46), p. 1006.

⁶² Het Van Gogh museum opende in 1973, zie voor een beknopte geschiedenis van het museum de bijlage.

⁶³ Evert van Uitert, 'Lust for life: Van Goghs roem groeide', *Literatuur* 20 (2003) afl. 1 (februari), p. 35.

⁶⁴ Van Uitert, maar ook Custen en vele krantenartikelen over *Van Gogh; een huis voor Vincent* geven *Lust for Life* als het beroemdste en meest invloedrijke voorbeeld.

IV.II.I Verschillen

De serie verschilt op meerdere punten met de film. Ten eerste is er een verschil in het toepassen van historische feiten. Zo had Van Hoeve besloten om niet, in tegenstelling tot *Lust for Life*, op de oorspronkelijke locaties te filmen. Dit kwam deels door het krappe budget en de korte opnametijd, maar vooral omdat hij niet geïnteresseerd was in de precieze locaties. Het ging hem meer om het gevoel dat de serie over moest brengen.⁶⁵ Hierin sluit de mening van Van Hoeve aan op die van Rosenstone. De schrijver vond dat feitelijke juistheid niet het doel was van biografische speelfilms of in dit geval een serie.⁶⁶ Minnelli probeerde in *Lust for Life* nog veel meer de focus te leggen op de historische feiten.

Naast een verschil in historische feiten, waren er ook verschillen in het karakter en gemoedstoestand van Van Gogh. Zo zien we Douglas tijdens het incident met het oor overdreven gekweld kijken, terwijl Atsma dit meer ingetogen speelt, afb. 5a en 5b. Tijdens het schilderen was Van Gogh zeer doelbewust en rustig. Dit werd niet alleen door Van Hoeve vastgesteld, maar ook door kunsthistoricus en Van Gogh deskundige Jan Hulsker.⁶⁷

Het veel bediscussieerde einde van de serie is het grootste verschil met de film. Van een zelfmoord tijdens het schilderen van *Kraaien in het korenveld*, 1890, (afb. 1) naar een mogelijke moord. Zoals in II.II.II aangegeven, mag Hollywood niet de schuld krijgen van iets wat op dat moment, de jaren vijftig, door geleerden als voor waar werd aangenomen.

IV.II.II Overeenkomsten

De overeenkomsten hebben voornamelijk te maken met het tonen van de kunst en de toevoeging van de brieven. Vooral opvallend zijn de schilderijen met zonnebloemen die in Gauguin's kamer hangen in Arles. Van Gogh sprak veel over zijn zonnebloemen in zijn brieven. In specifiek een brief aan kunstenaar Émile Bernard (1868-1941) vertelde hij dat hij zijn eigen studio ging decoreren met schilderijen van bloemen.⁶⁸ Wanneer Gauguin aankomt is te zien dat Van Gogh de schilderijen van de zonnebloemen al heeft opgehangen. Wellicht een verwijzing naar de roem die ze later zullen vergaren. Minder aan de serie is dat we Atsma aan een zelfportret zien werken. De gelijkenis met het werk is bijna beschamend slecht (afb. 6).

De brieven zijn in de film en de serie verwerkt door middel van voice-overs. Toen *Lust for Life* gemaakt werd, leefde Vincent Willem nog. Hij verbood dat de brieven letterlijk in de film

⁶⁵ Van Hoeve 2013 (zie noot 58). Van Hoeve had iets meer dan een maand om alle opnames te doen voor de serie. Minnelli verbleef alleen al 2 maanden in Nederland.

⁶⁶ Rosenstone 2006 (zie noot 7), pp. 90-91.

⁶⁷ Van Hoeve 2013 (zie noot 58); Jan Hulsker, *Wie was Vincent van Gogh*, Den Haag 1958, p. 70.

⁶⁸ Brief aan Émile Bernard. Arles, dinsdag 21 august 1888 uit Vincent van Gogh, *De brieven. De volledige, geïllustreerde en geannoteerde uitgave*, deel 4: Arles, onder red. van Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker, Amsterdam 2009, pp. 241-242.

voorkwamen, waarop Minnelli besloot ze als voice-overs in de film te gebruiken.⁶⁹ Het gebruik van gesproken verklaringen, zoals de brieven, is volgens het theoretisch kader een toevoeging om meer historische nauwkeurigheid te krijgen.⁷⁰

Kortom, na meer dan vijftig jaar is er een verandering in beeldvorming over Van Gogh vast te stellen. Er kan gesteld worden dat de beeldvorming verbeterd is, maar het is lastig meten omdat er geen maatstaf gegeven kan worden voor Van Goghs leven. Het is en blijft een interpretatie van regisseur tot regisseur. De hoeveelheid kunst blijft in beiden vrijwel gelijk, het is voornamelijk de beeldvorming over Van Gogh zelf die veranderd is. In films en series zal fictie altijd aanwezig blijven om het ook voor het grote publiek aantrekkelijk te maken. Om fictie in een film of serie te accepteren, moeten we deze aanvaarden als een van de manieren om geschiedenis vast te leggen.⁷¹

⁶⁹ Harvey 1989 (zie noot 14), pp. 222-223.

⁷⁰ Custen 1992 (zie noot 7), pp. 40-42.

⁷¹ Rosenstone 1995 (zie noot 7), pp. 67-77.

Conclusie

Aan de hand van afgelopen hoofdstukken kan gesteld worden dat er inderdaad sprake is van een verandering in beeldvorming over Van Gogh van *Lust for Life* naar *Van Gogh; een huis voor Vincent*. De mythe die aan de basis ligt van deze beeldvorming over de kunstenaar, wordt zoals verwacht in stand gehouden. Uit dit onderzoek is gebleken dat de mythe niet verdwenen, maar wel veranderd is. Voor schrijvers en filmmakers blijft de mythe een houvast voor de beeldvorming over Van Gogh en is het ook interessant voor het grote publiek.

Het theoretische kader, met schrijvers Custen en Rosenstone als uitgangspunt, is voor dit onderzoek erg nuttig gebleken. Veel van de elementen uit de film en de serie zijn terug te koppelen aan de theorie. Wat beide schrijvers bevestigden is dat er altijd in gedachte gehouden moet worden dat er meerdere manieren zijn om naar het verleden te kijken. Films en series zijn anders dan bijvoorbeeld geschreven bronnen en zoals gebleken uit dit onderzoek zijn films en series met fictie niet direct minder goed. Er moet geaccepteerd worden dat ze anders zijn dan andere bronnen over het verleden. Voor het grote publiek zal dit eenvoudiger zijn dan voor de historici en critici.

Natuurlijk kan de vraag gesteld worden of Van Gogh films en series nodig heeft, of dat zijn roem niet al groot genoeg is zonder. Maar helaas is gebleken dat beeldmateriaal vaak de enige bron van informatie is voor het grote publiek over een historisch persoon. Zoals besproken is *Lust for Life* hiervoor het uitgangspunt geweest en is het tevens de beroemdste biografische speelfilm over de kunstenaar. Alleen van Gogh was lang niet zo gek als dat Douglas hem speelde. *Van Gogh; een huis voor Vincent* kon zich op meer bronnen baseren dan *Lust for Life*, maar had ook een andere insteek. Het verhaal is niet geloofwaardiger gebleken dan *Lust for Life*, omdat het tweede verhaal in de serie gefictionaliseerd is. Het spel van Atsma is echter wel geloofwaardiger, mede omdat over Van Gogh zijn karakter en gemoedstoestand nu meer bekend is.

Het antwoord op de onderzoeksvraag staat voor nu vast. Hoe de verdere verandering in de beeldvorming over Van Gogh verloopt, is de moeite waard voor een vervolgonderzoek. Dit onderzoek heeft zich toegespitst op één film en één serie, maar het beeldmateriaal over hem is vanzelfsprekend vele malen groter. Dat geeft de mogelijkheid om in de toekomst opnieuw een interessant onderzoek te doen naar de beeldvorming over Van Gogh. Vincent van Gogh zal onverminderd interessant blijven voor filmmakers.

Afbeeldingen

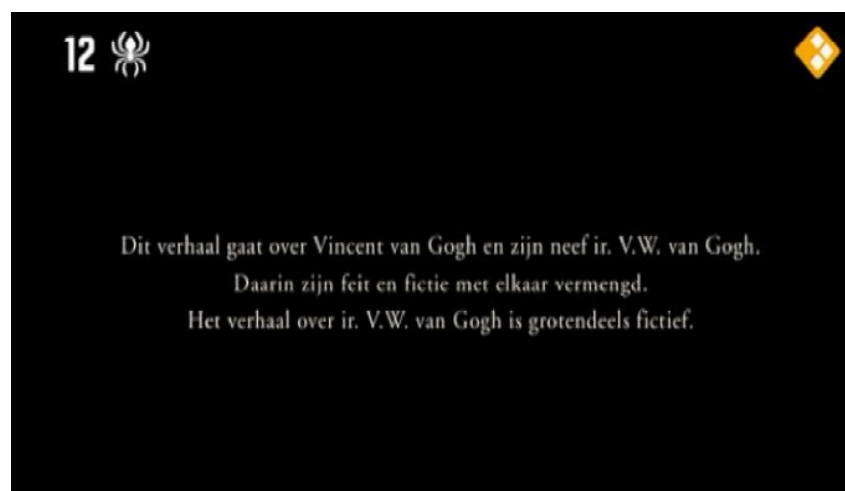
Voor afbeelding 1 zie voorblad: Vincent van Gogh, *Kraaien in het korenveld*, 1890, olieverf op doek, 50.5 x 103 cm, Van Gogh museum Amsterdam.

Afbeelding 2: Kirk Douglas voor een zelfportret van Vincent van Gogh.

Afbeelding 3: Kleindochter van Vincent Willem met de schilderijen.

Afbeelding 4: Tekst voor aanvang van elke aflevering van *Van Gogh; een huis voor Vincent*.

Afbeelding 5a: Kirk Douglas in *Lust for Life*.

Afbeelding 5b: Barry Atsma in *Van Gogh; een huis voor Vincent*.

Afbeelding 6: Barry Atsma in *Van Gogh; een huis voor Vincent* werkend aan een zelfportret.

Literatuurlijst

Anoniem, 'De Amerikaanse film ... en Vincent van Gogh', *Algemeen Handelsblad* 17 september 1955.

Anoniem, 'Het leven van Vincent van Gogh', *Belang van Limburg* 15 februari 1957.

Anoniem, 'Kirk Douglas, treffende Vincent van Gogh', *Maasbode* 28 september 1956.

Anoniem, 'Van Gogh-'expeditie' is in Hollywood terug', *Nieuwsblad van het Zuiden* 26 oktober 1955.

Anoniem, 'Van Gogh-film', *De Tijd; godsdienstig-staatkundig dagblad* 8 september 1955.

Anoniem, 'Van Goghserie gaat als film naar buitenland', *de Volkskrant* 20 mei 2013. De film wordt op het komende filmfestival in Cannes getoond.

Anoniem, 'Vincent vertelt', *de Telegraaf* 12 november 2011.

Benson, Gertrude R., 'Exploding the Van Gogh Myth', *The American Magazine of Art* 29 (1936) nr. 1 (januari).

Bukatman, Scott, 'Brushstrokes in CinemaScope. Minnelli's Action Painting in *Lust for Life*', in: Joe McElhaney (red.), *Vincente Minnelli: the art of entertainment*, Detroit 2009, pp. 297-317.

Christ, Judith, 'Art Films is an 'Art' Film', *Herald Tribune* 16 september 1956.

Custen, George F., *Bio/Pics. How Hollywood Constructed Public History*, New Brunswick/New Jersey 1992.

Delhaye, Christine, 'Van Gogh en de nationale canon van de Nederlandse geschiedenis', in: Rachel Esner en Margriet Schavemaker (red.), *Overal Vincent: de (inter) nationale identiteiten van Van Gogh*, Amsterdam 2010, pp. 13-20.

Gogh, Vincent van, *De brieven. De volledige, geïllustreerde en geannoteerde uitgave*, deel 4: Arles, onder red. van Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker, Amsterdam 2009.

Harvey, Stephen, *Directed by Vincente Minnelli*, New York 1989.

Houseman, John, en John Rewald, *Lust for Life. M-G-M is proud to create the romantic, dramatic life and works of the renowned artist Vincent van Gogh*, (waarschijnlijk uitgegeven door MGM) 1955.

Hulsing, Ber, 'De Van Gogh-film', *De Waarheid van Zaterdag* 27 september 1955.

Hulsker, Jan, *Wie was Vincent van Gogh*, Den Haag 1958.

Kok, Victor de, "Vincent van Gogh vermoord' Amerikaans schrijversduo trekt lezing van zelfmoord na 10 jaar onderzoek in twijfel', *de Volkskrant* 18 oktober 2011.

Leeuw, Ronald de, *Van Gogh museum. Schilderijen en pastels*, Zwolle 1993.

Lindeman, Edith, 'Artist Praises Realism Shown in 'Lust for Life'', *Richmond Times* 30 november 1956.

Lindeman, Edith, 'Beauty, Accuracy Mark Film About Van Gogh', *Richmond Times* 3 december 1956.

Naifeh, Steven en Gregory White Smith, (vertaald uit het Engels door Mario Molegraaf), *Vincent van Gogh. De biografie*, Amsterdam 2011.

Os, Pieter van en Sander Pleij, 'De mythe die te groot was', *De Groene Amsterdammer* 30 augustus 2003.

Pinxteren, Kees, 'Van Gogh in eighty-seven films and videos', in: Kōdera Tsukasa (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993, pp. 197-206.

Pollock, Griselda, 'Crows, blossoms and lust for death –cinema and the myth of Van Gogh the modern artist', in: Kōdera Tsukasa (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993, pp. 217-239.

Pontzen, Rutger, 'Biografie: Vincent van Gogh was onuitstaanbaar, driftig, onbeschoft, schaamteloos, haatdragend en laks', *de Volkskrant* 28 oktober 2011.

Raatgever, Stefan, 'Als ik me aan iemand erger, ben ik geneigd die persoon te laven vallen. Dat is een zwakke eigenschap van me', *Algemeen Dagblad* 9 maart 2013.

Rosenstone, Robert A., *History on Film/ Film on History*, Harlow 2006.

Rosenstone, Robert A., *Visions of the past. The challenge of Film to Our Idea of History*, Cambridge/London 1995.

Stone, Irving, *Lust for Life*, London 1997¹⁷ (1934).

Takken, Wilfred, 'Wel een dwingeland, geen gekke henkie', *NRC Handelsblad* 2 maart 2013.

Tienhooven, Gudo, 'Van Goghserie beledigt familie', *Het Parool* 11 september 2012.

Tsukasa, Kōdera (red.) en Yvette Rosenberg (Eng. red.), *The Mythology of Vincent van Gogh*, Tokyo 1993.

Uitert, Evert van, 'Lust for life: Van Goghs roem groeide', *Literatuur* 20 (2003) afl. 1 (februari).

Wisse, C. J., 'Van Gogh: vrij redelijk, zij het vereenvoudigd beeld', *Het Vrije Volk* 9 februari 1957.

Overige bronnen

Gastcollege Pim van Hoeve, 4 juni 2013.

Hoeve, Pim van, *Van Gogh; een huis voor Vincent*, videoproductie, Nederland (Evangelische Omroep) 2013.

Minnelli, Vincente, *Lust for Life*, videoproductie, United States of America (Metro-Goldwyn-Mayer) 1956.

Websites

Van Gogh museum <<http://www.vangoghmuseum.nl/vgm/index.jsp?page=307365&lang=nl>> (12 juni 2013).

Turner Classic Movies <<http://www.tcm.com/mediaroom/video/9874/Lust-for-Life-Original-Trailer-.html>> (20 mei 2013).

Uitzending De Wereld Draait Door, 17 oktober 2011.

Verantwoording afbeeldingen

Afbeelding 1 (op voorblad): Vincent van Gogh, *Kraaien in het korenveld*, 1890, olieverf op doek, 50.5 x 103 cm, Van Gogh museum Amsterdam. Foto: Van Gogh Gallery
http://www.vggallery.com/international/dutch/paintings/p_0779.htm.

Afbeelding 2: Kirk Douglas voor een zelfportret van Vincent van Gogh. Foto: A Certain Cinema
<http://acertaincinema.com/media-tags/lust-for-life/>.

Afbeelding 3: Kleindochter van Vincent Willem met de schilderijen. Foto: filmstill uit *Van Gogh; een huis voor Vincent*, Pim van Hove, 2013.

Afbeelding 4: Tekst voor aanvang van elke aflevering van *Van Gogh; een huis voor Vincent*. Foto: filmstill uit *Van Gogh; een huis voor Vincent*, Pim van Hove, 2013.

Afbeelding 5a: Kirk Douglas in *Lust for Life*. Foto: filmstill uit *Lust for Life*, Vincente Minnelli, 1956.

Afbeelding 5b: Barry Atsma in *Van Gogh; een huis voor Vincent*. Foto: filmstill uit *Van Gogh; een huis voor Vincent*, Pim van Hove, 2013.

Afbeelding 6: Barry Atsma in *Van Gogh; een huis voor Vincent* werkend aan een zelfportret. Foto: filmstill uit *Van Gogh; een huis voor Vincent*, Pim van Hove, 2013.

Bijlagen

Het leven van Vincent van Gogh (30 maart 1853 - 29 juli 1890)

Vincent van Gogh werd geboren op 30 maart 1853 in Zundert.⁷² Hij was de oudste van zes broers en zussen.⁷³ Zijn ouders waren dominee Theodorus van Gogh en Anna Cornelia Carbentus. Op 1 mei 1857 werd Vincents broer Theo geboren. Zijn broer ondersteunde hem zowel financieel als mentaal zijn hele leven. De beroemde brieven van Vincent waren voornamelijk gericht aan zijn broer.

Over Vincents jonge jaren is weinig bekend. Hij ging van een dorpschool naar een pastorie en zat enige tijd op school in Tilburg. Op zijn zestiende begon hij als bediende bij een van de vestigingen van de Franse kunsthandel Goupil&Cie in Den Haag. In 1873 werd hij overgeplaatst naar Londen en daarna naar Parijs. Vincent was de kunsthandel zat en ging terug naar Engeland om daar enige tijd als onderwijzer aan de slag te gaan. Hier kwam hij in aanraking met het geloof, waardoor hij koos om, net als zijn vader, predikant te worden. Nadat Van Gogh een poging had gedaan om theologie te studeren in Amsterdam, vertrok hij zonder een officiële aanstelling als predikant naar de Borinage. In deze zeer arme mijnstreek ging Van Gogh zich meer en meer bekommeren om de inwoners in plaats van het geloof te verkondigen. Van Gogh leefde zelf in erbarmelijke omstandigheden en werd door zijn vader en broer gevraagd om terug te keren naar Nederland. In 1880 ging Van Gogh terug naar Nederland, door hevige ruzies met zijn ouders vertrekt hij in 1881 naar Den Haag. Van Gogh werd verliefd op een prostituee, wat de band met zijn familie er niet beter op maakte. In 1883 vertrok Van Gogh en ging naar Nuenen waar zijn ouders op dat moment woonden. In november 1885 vertrok Van Gogh en ging hij naar Antwerpen. Na een kort verblijf vertrok hij alweer in februari 1886 naar Theo in Parijs. Theo, die bij een van de filialen van Goupil&Cie werkte, werd gek van hem. In 1888 besloot Vincent naar Arles te gaan. Na lang aandringen, kwam schilder Paul Gauguin bij hem wonen. Door een van zijn ruzies met Gauguin sneed Van Gogh een stuk van zijn eigen oor af. Van Gogh liet zich in mei 1889 in een psychiatrisch ziekenhuis te Saint-Rémy-de-Provence opnemen. Een jaar later vertrok Vincent naar Auvers-sur-Oise bij Parijs. Zijn broer Theo was ondertussen getrouwd met Johanna Bongers en ze krijgen een zoon: Vincent Willem. In de laatste twee jaar van zijn leven had Van Gogh regelmatig psychische aanvallen. Dit leidde er toe dat Vincent zich op 27 juli 1890 verwondde met een pistool, waarna hij twee dagen later stierf. Een half jaar na Vincent overleed ook Theo op 25 januari 1891.

⁷² Hulsker 1958 (zie noot 67), pp. 12-77.

⁷³ Precies een jaar voordat Vincent geboren werd het eigenlijke eerste kind doodgeboren.

Van Gogh museum Amsterdam

Op 2 juni 1973 werd het Van Gogh museum geopend door koningin Juliana. Hieraan ging een lange weg vooraf die de schilderijen, tekeningen en brieven aflegde voordat het zover was. Toen Vincent van Gogh overleed op 29 juli 1890 kwam zijn gehele oeuvre in bezit van zijn broer Theo. Theo overleed een half jaar na Vincent, waardoor de collectie in handen kwam van Theo's weduwe Johanna (Jo) van Gogh-Bonger (1862-1925). Jo verkocht een deel en leende tevens schilderijen uit. Daarnaast publiceerde zij in 1914 de eerste volledige briefcorrespondentie van Vincent en Theo.

De collectie werd in de jaren na Jo's overlijden verschillende malen geëxposeerd, van Europa tot de Verenigde Staten. Vincent Willem van Gogh, die na het overlijden van zijn moeder, de collectie in handen kreeg, bereikte een overeenstemming met de Nederlandse staat. Hij wilde dat het grootste deel van de collectie na zijn dood bij elkaar zou blijven. Voor vijftien miljoen gulden overhandigde Vincent Willem in 1962 de collectie aan de staat, op voorwaarde dat er een museum voor zou komen. In 1973 wordt het museum officieel geopend. Vincent Willem van Gogh overlijdt een paar jaar later in 1978.⁷⁴

⁷⁴ Ronald de Leeuw, *Van Gogh museum. Schilderijen en pastels*, Zwolle 1993, pp. 5-9.